

VLADIMÍR PODBORSKÝ

PLASTICKÁ VLNICE NA PLATĚNICKÉ KERAMICE NA MORAVĚ

Značně vysoký stupeň vývoje výrobních sil v době hallstattské dokumentuje v archeologickém pramenném materiálu také keramika. Vedle dokonalého zpracování hliněného materiálu a dobrého vypálení hlavně užitkové keramiky, upozorňuje na sebe především úprava povrchu hallstattských nádob. Zvláště u dokonale tuhých vyleštěných nádob, zdobených pravidelnými rytými ornamenty, u keramiky s vlešťovanými nebo malovanými vzory, či u keramiky inkrustované nebo zdobené plastickými prvky, si jen stěží dovedeme představit, že by mohla býti vyráběna po domácku.

Mezi méně obvyklé výzdobné prvky náleží také plastická vlnice. Nádobky zdobené plastickou vlnicí nejsou zatím v našem hallstattském prostředí četné a na Moravě dosud úšly pozornosti. Jde zvláště o dva exempláře: z Němčic nad Hanou (okr. Kojetín) a z Mohelnice (okr. Zábřeh).

Němčice nad Hanou (okr. Kojetín)

V trati „Nad hliníkem“ objevil a prozkoumal A. Telička (srov. I. L. Červinka, Morava za pravěku, Brno 1902, str. 251) patrně větší počet hrobů platěnického stupně kultury lidu popelnicových polí, žel bez náleзовé zprávy i bez označení hrobových celků. Nálezový materiál z tohoto pohřebiště (uložen v Okresním muzeu v Přerově) je charakterisován velkými, tuhovanými a zdobenými amforovitými zásobnicemi, šálky s bohatou výzdobou, malovanými nádobami (vyobrazuje J. Böhm, Kronika objeveného věku, Praha 1941, tab. 52: 7, 53: 1) a jinou keramikou z období květu platěnického stupně. Z tohoto pohřebiště pochází spodní část širší, tuhované, bezúché otevřené nádoby (obr. 2: IX) se zbytkem hrdla se stopami horizontální kanelace a nevýrazně ohraničeným, rovným dnem. Horní část břicha nádoby je zdobena výraznou plastickou vlnovkou 0,16 vrcholech a se 16 hrotitými výčnělky proti vrcholům vlnice. Slepováno a doplňováno (v dochované části — 8,3 cm; max. š. — 13,8 cm; průměr dna — 4,4 cm; uloženo Okr. mus. Přerov, inv. č. 894/2305).

Mohelnice (okr. Zábřeh)

Výzkumem neolitického sídliště Archeologickým ústavem ČSAV v trati u bývalého cukrovaru v roku 1953 (mnoho hrobů mladších stupňů kultury lidu popelnicových polí zde bylo nalézáno již od roku 1861, srov. I. L. Červinka, Morava za pravěku, str. 217 a K. Schirmeisen, ZDVGMŠ, 1941, seš. 4, str. 149—151) bylo zjištěno také 5 žárových hrobů platěnického stupně (srov. R. Tichý, Pracovní a náleзовá zpráva výzkumných prací v roku 1953, rukopis, uloženo v archivu AÚ ČSAV v Brně, č. j. 1376, str. 105 a d.; týž, Neolitické sídliště v Mohelnici na Moravě, AR VIII, 1956, str. 8). Dne 22. května 1954 zde prokopal J. Horký další žárový hrob č. 6. Tento hrob obsahoval celkem 12 nádob a zlomek železné jehlice (uloženo v muzeu v Mohelnici, neinvent.). Spálené kosti byly jednak v popelnici (nádobka č. 1), jednak vysypány na zemi blízko popelnice. Přídavné nádoby byly soustředěny kolem amforovitě zásobnice (nádobka č. 8). V nádobě č. 6 byl vložen šálek s plastickou vlnicí, č. 6a (viz obr. 1).

1. Širší mísovitá popelnice s nízkým, prohnutým hrdlem odsazeným od výdutě a s rovným, mírně nožkovitě odsazeným dnem. Jedno menší dochované ucho je

pod hrdlem. Rytá výzdoba je kombinována liniemi důlků. Uvnitř cihlově červenavý povrch. Rekonstruováno. (v = 12 cm, prům. okr. = 14,5 cm, prům. max. výd. = 22,8 cm; obr. 2: 1.)

1a. Mezi kůstkami v této nádobě byl zlomek železné jehlice s malou kulovitou hlavicí. (d = 3,3 cm; obr. 2: 1a.)

2. Nízká širší mísovité nádoba s jedním ouškem pod okrajem. Slabě náznačené dno. Povrch oboustranně tuhován, vně stopy ryté a rastrované výzdoby. Rekonstruováno. (v = 6,2 cm; prům. okr. = 11,3 cm; prům. max. výd. = 12,8 cm; obr. 2: 2.)

3. Nízký široký hrnek s prohnutým hrdélkem a sesedlou výdutí bez zvláště vyznačeného dna. Silnější ucho převyšuje mírně srdčitý okraj. Vně na povrchu žlábkovaná výzdoba. Rekonstruováno. (v = 5,8 cm; prům. okr. = 9,1 × 8,5 cm; prům. max. výd. = 10,1 cm; obr. 2: 3.)

4. Zbytky malé nádoby (šálku?) s hrdlem.

5. Asi polovina otevřené mísovité nádoby s několikanásobnou klikátkou pod obvodovou linií rýžek pod hrdélkem. (v = 6,1 cm; prům. okr. = 10,3 cm; prům. max. výd. = 12 cm; obr. 3: 5.)

6. Větší otevřená mísovité nádoba s prohnutým hrdlem, odsazeným od výdutě mírnou hranou zdobenou linií teček a rovným, nepatrně nožkovitým dnem. Výzdoba několikanásobně klikátky pod hrdlem. Rekonstruováno. (v = 10,6 cm; prům. okr. = 15,7 cm; prům. max. výd. = 20,3 cm; obr. 2: 6.)

6a. Rekonstruovaný širší šálek s vyšším, poněkud prohnutým hrdlem a odsazenou výdutí s nepatrně vyznačeným dnem. Zbytek páskového ucha nasedá těsně pod hrdlem. Tuhovaný povrch je vně zdoben větší výraznou plastickou vlnkou o 9 vrcholech s většími hrotitými výčnělky proti vrcholům vlnice. (v = 7,2 cm; prům. okr. = 10,5 cm; prům. max. výd. = 12,6 cm; obr. 2: 6a.)

7. Hrubší polokulovitý šálek s poškozenným uchem, které přesahuje mírně srdcovitý okraj a s mělkým důlkem na dně. Drsný, nezdobený povrch. (v = 5,2 cm; prům. okr. = 10,4 cm.)

8. Rekonstruovaná amforovitá zásobnice, vyššího, mírně klenutého hrdla, ven vyloženého okraje a nepravidelně odsazeného, rovného dna. Tuhovaný povrch je zhruba vyhlazen a zdoben žlábkovanou výzdobou. Na spodku výdutě jsou 4 poškozenné, šikmo dolů postavené jazykovité výčnělky. (v = 26,5 cm; prům. okr. = 17 cm; prům. max. výd. = 27,5 cm; obr. 2: 8.)

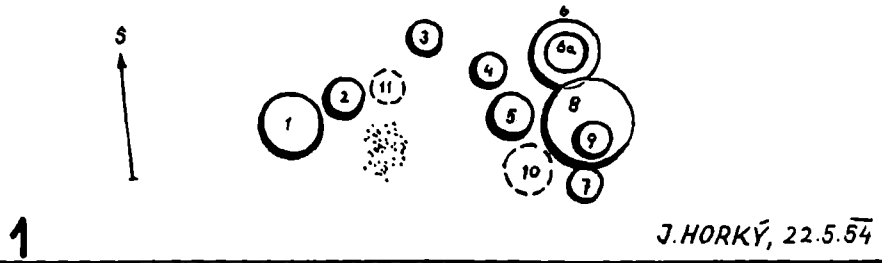
9. Část ploché pokličky s dutou nižší rukojetí, hnědočerveného, hrubého povrchu.

10. Nepatrné zbytky hrubší nádoby (látky?) téhož povrchu jako č. 9.

11. Nepatrné zbytky hrubší nádoby tmavého povrchu.

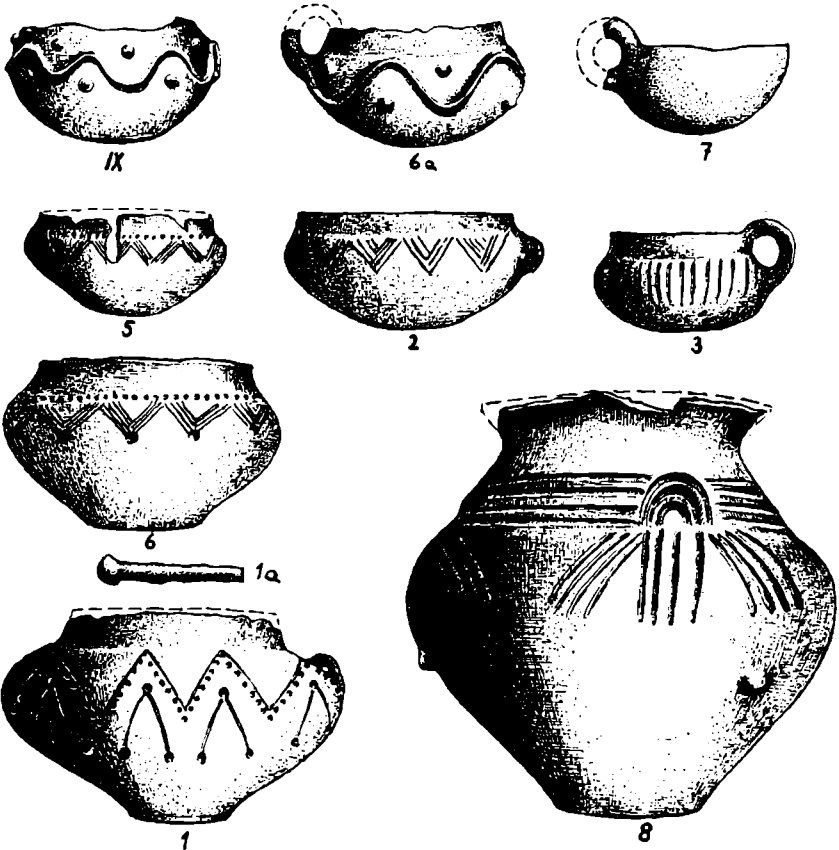
Z uvedených náleзовých profilů vyplývá celkem jednoznačně chronologické zařazení popsaných nádobek s plastickou vlnicí. Jde o tvary náležející květu platěnického období kultury lidu popelnicových polí (III. stupni Filipovy slezsko-platěnické kultury, Reineckovu stupni HC), jejichž průvodní materiál se již obvykle nevyskytuje v době mladohallstattské, či hallstattskolatenské. Také vypracování nádob a charakter jejich výzdoby náleží vlastní době hallstattské.

Na keramickém materiálu evropské hallstattské doby nalézáme plastické výzdobné prvky především v kulturních skupinách východohallstattských, jak již bylo konstatováno.¹ Není úkolem tohoto článku zabývat se původem plastické výzdoby hallstattské, ač je možno poznamenat, že kořeny této výzdoby sahají jistě až do doby bronzové.² Výrazné plastické výzdobné prvky nalezneme v nejbližším sousedství Moravy v dolnorakouském hallstattském typu Statzendorf-Gemeinlebar³ a v jemu podobných skupinách, v české bylanské i slezsko-platěnické kultuře a v materiálu časně doby železné ve Slezsku a Polsku (viz dále). Sám způsob výzdoby plastickou vlnicí je zatím — jak se zdá — častý především v labsko-oderském hallstattském okruhu, v oblasti popelnicových polí. Analogie pro moravské nádoby s plastickou vlnicí nalezneme již v české bylanské kultuře,⁴ dále pak v severovýchodních Čechách, v oblasti platěnické kultury,⁵ ve

1

J. HORKÝ, 22.5.54

2

Obr. 1. Mohelnice (o. Zábřeh), žárový hrob č. 6; schema rozložení nádob v hrobové jámě (podle skizzy J. Horkého). — Obr. 2. IX — Němčice n. H. (o. Kojetín); 1—8 — Mohelnice (o. Zábřeh), nádoby z hrobu č. 6. Asi 1 : 4.

Slezsku⁶ i dále v Polsku.⁷ Také zde jsou nádoby, které nás zajímají, datovány celkem jednoznačně do téhož časového horizontu, jako je tomu na Moravě. Tak v Čechách je řadí J. Filip do plné doby železné, do rámce III. stupně slezsko-platěnické kultury,⁸ ve Slezsku H. Seger do svého stupně malované keramiky⁹ a v Polsku J. Kostrzewski datuje pohřebiště z Nadziejewa do časně doby železné, do rámce VI., částečně ještě do V., periody Monteliovy.¹⁰ Zde tedy — v oblasti kultury lidu popelnicových polí — zpestřila plastická vlnice v době květu hallstattské kultury výzdobu keramiky.

POZNÁMKY

¹ J. Filip, Popelnicová pole a počátky železné doby v Čechách, Praha 1936 až 1937, str. 17.

² Srov. na př. výrazně plasticky zdobené nádoby z Kronstorf (R. Pittioni, Urgeschichte des österreichischen Raumes, Wien, 1954, str. 390, obr. 273; 1, 2), aj.

³ R. Pittioni, op. cit., str. 578, obr. 407, str. 584, obr. 412; G. Kyrle, Österreich, Ebert, Reallexikon IX, 1927, tab. 197.

⁴ J. L. Pič, Starožitnosti země České I, sv. 1, Praha 1899, str. 190—191, tab. XXX: 10.

⁵ J. L. Pič, Starožitnosti II, sv. 3, Praha 1905, str. 71, tab. XXXIV: 15; J. Filip, op. cit., str. 93, obr. 48: 10 (jde o tentýž tvar z pohřebiště u Platěnic v Čechách); další exempláře pocházejí z Předměřic nad Labem, J. Filip, op. cit., str. 89, obr. 44: 2, 4.

⁶ H. Seger, Die Stilentwicklung in der Keramik der schlesischen Urnenfriedhöfe, Schlesiens Vorzeit in Bild und Schrift, N. F. VIII, 1924, tab. IV: 1 (nádobu pochází z Beichau, Kr. Militsch).

⁷ J. Kostrzewski, Wielkopolska w czasach przedhistorycznych, Poznań, 1923, str. 93, obr. 310 (nádobu je z Chojna, pow. rawicki); tůž, Nadziejewo, Ebert, Reallexikon VIII, 1927, tab. 137A: 1, d).

⁸ J. Filip, op. cit. str. 87 a d.

⁹ H. Seger, op. cit., str. 13 a d.

¹⁰ J. Kostrzewski, Ebert, Reallexikon VIII, str. 420.

ПЛАСТИЧНАЯ ВОЛНИСТАЯ ЛИНИЯ НА КЕРАМИКЕ ПЛАТЕНИЦКОЙ СТУПЕНИ НА ТЕРРИТОРИИ МОРАВИИ (ЧЕХОСЛОВАКИЯ)

Между элементами украшения керамики восточногаллштатской области играют роль тоже элементы пластичные. В этой статье публикует автор двух сосудов платеницкой ступени культуры народа полей погребений из Моравии, которые украшены пластичной волнистой линией. Эти сосуды были найдены в Немчидах над Ганой (окр. Койетин), рис. 2: IX, и в Могелнице (окр. Забржех), рис. 2: 1—8. В литературе оны еще неизвестны. Аналогии для этих двух сосудов приводит автор прежде всего из лабско-одерской галлштатской области, из Чехии (прим. 4,5), Силезии (прим. 6,9) и Польши (прим. 7,10).

B. P.

EINE PLASTISCHE WELLENLINIE AUF DER KERAMIK DER PLATËNITZERSTUFE IN MÄHREN

Unter den Verzierungen der Keramik des osthallstattischen Kreises stehen im Vordergrund plastische Elemente. In diesem Aufsatz publiziert der Autor zwei Tongefäße der Platënitzerstufe der Urnenfelderkultur aus Mähren mit der Verzierung der ausdrucksvollen plastischen Wellenlinie. Diese Tongefäße sind aus Nëmčice n. H. (Bez. Kojetín), Abb. 2: IX, und aus Mohelnice (Bez. Zábřeh), Abb. 2: 6a, und sind bisher unpubliziert. Die Analogie für diese zwei Tongefäße ist vor allem aus dem Gebiete des elbe—oderischen hallstattischen Kreises, aus Böhmen (Anm. 4, 5), aus Schlesien (Anm. 6, 9) und aus Polen (Anm. 7, 10).

V. P.